

ПРОСОДИЧНІ ЗАСОБИ – «АУРА МОВИ»

У статті пропонується гіпотетичне образне співставлення просодичних елементів англійської та української мов з аурую людини. Подібно до того, як словесний і фразовий наголос, варіації висоти голосу, паузи у мовленні впливають на мелодику мови, так і енергетичні пласти аури такі, як ефірний, емоційний, ментальний, казуальний є «піснею» кожної унікальної людини.

Ключові слова: наголос, словесний наголос, фразовий наголос, синтагма.

Понад 2,5 тисяч мов, що існують в світі, відображені відповідною кількістю мовних картин, які сконденсовані у звуковому «строї», лексиці та синтаксисі. «Кожна мовна картина світу фіксує те, що важливе для кожного народу з погляду його буття» [4, 5] Згадаймо події в Україні 2013/14 років: бандити – тітушки, свобода – майдан, розкіш – золотий унітаз (як прояв «кесаревого безумства»). Порівняємо наведені вище приклади з характерними добі українського рільництва назвами волів: «*рожко* – віл з гарними рогами, *голубань* – світло-сірої масті, *смалий* – що швидко ходить». [4, 5] Проте, з огляду публіцистичних рамок даної роботи, зацентруємо увагу на фонетичній картині мови.

Складну систему звуків, і не лише їх, вивчає наука фонетика. Кожна мова є досліджуваною лінгвістами у цій грані мови, про що свідчить безліч підручників. З огляду на задекларовану тему роботи, зупинимось на дослідженні просодичних засобах англійської та української мов. Просодія, що з давньогрецької перекладається, як наголос, або приспів, вивчає, відповідно, наголос та мелодику мови, яка є інтонацією. Ці складові мови, які називаються просодичними елементами, нашаровуються на «лінійний ланцюжок звуків» [3] й створюють неповторну, відмінну від інших мелодію мови. Якщо створити звукограму мови, вона буде схожа на кардіограму людини, з різним діапазоном, ритмом, силою й проміжком ударів. Цікавим підтвердженням такого порівняння, на думку автора, є лінгвістична інтернет гра «Great Language Game», яка сприяє створенню уявної просодичної, тобто мелодійної картини мов, про які пересічна людина, можливо, й не чула: дінка (мова народів Південного Судану), гуараті, тамільська, караїмська, телугу, урду і т.п.

Просодичні засоби нашаруванні на звуковий ряд мови можна порівняти й з аурую людини. Для традиційного лінгвістичного аналізу таке порівняння може здатися, у кращому випадку, паралінгвістичним, у гіршому, – можливим з точки зору психолінгвістики, одним із завдань якої є «дослідження механізмів та процесів сприйняття, інтерпретації, розуміння та породження мовлення» [2]

З точки зору східних релігій та різних езотеричних знань аура людини не є об'єктом матеріального світу, а тому вважається проявом душі і духу людини [1]. Що ж дивного у тому, що проявом фізичного «тіла» мови, яким є звукоформа, (а звук має хвильову природу) є «душа» мови: її мелодика – інтонація, включно з наголосом. Спробуємо це довести.

Важливість наголосу у мові важко заперечити: неправильне акцентування слів будь-якої мови привело б до мовного безладу. Саме тому правильне наголошування слів – складова мовної культури. Носіями такої культури, зазвичай, є актори театру та кіно, диктори телебачення, радіо, вчителі дошкільної освіти, середньої та вищої школи. Тобто, у мовному середовищі все мало б відбуватись саме так. Якщо ж мова вивчається, як іноземна, коли є обмежений постійний доступ до перелічених вище джерел, заміником виступають різні словники, в яких відображені норми наголошування.

Наголос – виділення в мовленні певної одиниці в ряду однорідних одиниць за допомогою фонетичних засобів. Залежно від того, з якою сегментною одиницею функціонально співвідноситься наголос, розрізняють словесний (тактовий), фразовий, логічний і емпатичний наголос. [3] Словесний наголос, за цим же джерелом, вважається виділенням одного складу слова серед інших сильнішим поштовхом повітря. Щодо англійської мови, то з цим не можна не погодитись, а от щодо української, то це виділення, радше, протяжністю наголошеної голосної, а ніж сильнішим струменем повітря. Існує інше, розширене тлумачення поняття наголосу, в якому враховується й збільшення тривалості складу та зміна його тону. Словесний наголос може бути вільним, або фіксованим (сталим). Цікаво, що мови з фіксованим наголосом (наприклад, польська, французька, естонська, валійська, чеська, нанайська, вірменська та ін.) належать до різних мовних груп. В українській та англійській мовах наголос вільний. Варто зазначити, що в останній він може вважатися умовно вільним з яскраво вираженими закономірностями. Так як, якщо не зважати на префікси та певні види суфіксів, то в двоскладових та трискладових словах наголос, зазвичай, припадає на перший склад: *hygiene, incident, copper, window, etc.*

Словесний наголос в українській мові є головним і побічним, а за силою поштовху він є слабшим, ніж в англійській мові. Побічний наголос зустрічається у складних словах: однокаліберний, психолінгвістика, тоді як в англійській побічний наголос зустрічаємо й у простих словах: *hotel, magazine, afternoon*. Причому, маючи назву «другорядний», такий наголос може передувати головному, проте по силі й важливості, він відповідає назві. Англійській мові характерний ще й так званий третинний наголос. Третинний наголос – не третій по порядку у слові, третій за силою. Так, у слові *kilometer* головний наголос падає на перший склад, виконуючи смисло-розділову функцію (0,001 а не 0,1 чи 0,01), а третинний припадає на *met*.

Фразовий наголос в українській мові не є настільки характерним, як в англійській, в якій він має звичніше звучання, співвідносне зі словом речення: *sentence stress*. В українській мові фразовий наголос має такі різнови-

tions of pitch of voice, speech tempo are essential elements of a melody of a language as well as the layers of human aura such as ethereal, emotional, mental, causal etc manifest a distinguished human being.

The contrast of stressed and unstressed syllables that make up a certain rhythm in English well-organized spontaneous speech differs from that of Ukrainian. The two main Ukrainian tones are the Rise (mostly in all types of questions) and the Fall while in English those are five (though the number is controversial): the Fall, the Rise, the Fall-Rise, the Rise-Fall and the Level.

Aura is a traditional term for the protective psychic and spiritual energy fields that surround and penetrate the physical body. Prosodic elements of a language are like energy fields that make up a special structure or melody pattern of a language. Those who love languages can savour their melodic similarities and differences in the online linguistic game «Great Language Game». If one plays the game for a long period then he/she may recognize the languages which are not known to an average Earth citizen: Kannada, Dinka, Hausa, Gujarati, Telugu, Urdu etc.

The ethereal body of a language is a skeleton formed of chunks of speech organized into so called thought, sense or intonation groups. The word and sentence stress are distinguished as particular creative elements of a language pattern. The emotional field of aura is accumulation of various emotions and certainly a variable component. Transferring it to a language the emotional layer is manifestation of emphatic or logical stress. This layer differs English from Ukrainian as the former turns to express emotions by using the Fall-Rise rather than by emphatic stress. The Fall-Rise of English claims doubt, challenge, sympathy, unwillingness, etc. The mental layer of a language is abundance of thoughts, ideas, fancies. It is quite massive in speech of scientists, writers, film directors whose way of speaking is well-organized. The causal layer is determined by the social status of the speaker.

Key words: stress, word stress, sentence stress, a sense group, layer.

УДК 81'37

В.В. Дубчак

ВЛАСНІ НАЗВИ ОСВІТНІХ УСТАНОВ М. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО: МОТИВАЦІЯ, СПОСОБИ ТВОРЕННЯ, СЕМАНТИКА ТВІРНОЇ ОСНОВИ

Дослідження присвячене вивченню мотиваційної структури, способів творення та семантики твірної основи назв освітніх установ м. Хмельницького. З'ясовано, що найбільш поширеним мотивом номінації школонімів є сутнісно-локативно-квалітативні (а також символічні) конструкції, за семантикою твірної основи – це в основному складні пропріативи відапелятивно-відонімного типу, а найпродуктивнішим способом творення є синтаксичний.

Ключові слова: ергонім, школонім, мотивація, словотвір, структура.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 875 від 31 грудня 2003 року «Про назви загальноосвітніх навчальних закладів» [1] затверджено зразки номінацій загальноосвітніх навчальних закладів на печатках, вивісках, штампках, що зумовлює впорядкування застосування найменувань загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до статті 18 п. 7 Закону України «Про освіту» [2], статей 9, 10 Закону України «Про загальну середню освіту» [3], статті 4 «Положення про загальноосвітній навчальний заклад» [4] та дозволяє нам чітко визначити власну назву того чи іншого закладу і з'ясувати особливості її виникнення.

Передусім зазначимо, що такі пропріальні одиниці слід кваліфікувати як ергоніми. Ми приєднуємося до думки, що навчальні заклади – від дитсадочків до університетів тощо – не можна кваліфікувати як ділові, тому потрібно визначати ергоніми як найменування будь-яких об'єднань людей [5, 166–167].

До складу ергонімів належать колективоніми – власні найменування колективів, зайнятих у сфері виробництва та сервісу («[від лат. *collectivus* – «збірний; нагромаджений»] – сукупність людей, які об'єднані спільною роботою, спільними інтересами» [7, 363]). Для ідентифікації власних назв освітніх установ вживається термін **школонім** як один з різновидів колективонімів. Більшість таких номінацій є багатоконпонентними конструкціями, складники яких вказують і на місце розташування, і на вид діяльності працівників [8, 266].

Дослідженню ергонімів присвячено низку наукових праць, проте власні назви навчальних закладів висвітлені лише у дослідженні Л. О. Куковської [6], що зумовлює актуальність теми нашої роботи, в якій проаналізовано 119 власних назв закладів освіти м. Хмельницького.

З метою розрізнення номінацій освітніх установ різних типів використовується більш детальна градація школонімів, зокрема їх поділ на **унтер-школоніми** – власні назви дошкільних установ (у м. Хмельницькому зафіксовано 44 назви: *Хмельницький дошкільний навчальний заклад № 1 «Капітошка»*); **інтра-школоніми** – найменування середніх загальноосвітніх навчальних закладів (40: *Хмельницький ліцей № 17*); **проф-школоніми** – номінації навчальних закладів професійного спрямування (9: *Хмельницьке професійне училище № 4*); **екстра-школоніми** – назви позашкільних освітніх та виховних установ (6: *Хмельницький міський центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді*) та **обер-школоніми** – найменування вищих навчальних закладів (17: *Хмельницьке музичне училище ім. В. Заремби*); фіксуються також **академіоніми** – власні назви науково-дослідних установ (3: *Державний науково-дослідний інститут митної справи м. Хмельницького*) [див.: 8, 266].